

Csipke- vetü- let

NEMES Péter

*Szanyi Borbála
szobrainak világa*

Vannak tárgyak, amelyekről a lelkét egyre inkább elvesztő jelenből nosztalgikusan gondolunk vissza gyerekkorunk felhőtlen világára, egy olyan, lassan kézzelfoghatatlan múltba, amiben mi is ott gyökerezünk valahol, de valahogy a távolodás mégis elhomályosítja az emlékezetet. Házak rognak össze, maguk alá temetve az egykori mindennapok használati eszközeit, és a beléjük ivódott történetekről már csak legfeljebb egy-egy érintés mesél, csak az ólmatag romok alól előhalászott hokedlik, zománchárizsos bádogedények vagy ódon szagú csipketerítők visszhangozzák egy olyan kultúra csodáit, amelyet teljes szívvel hívtak életre, majd éltek meg előttünk a letűnt korok generációi, beleoltva szeretetüket és szomorúságukat.

Szanyi Borbála szobrait figyelve, körbejárva, illatukat magunkba szívva hasonló érzések keríthetnek hatalmába bennünket, szemlélőket. A különbség abban keresendő, hogy az általa újratemtett világban fogalmi síkra helyeződő élmény új értelmet nyer. Hogy mindezt jobban megértsük, hajoljunk közelebb a művekhez, figyeljük meg lényegüket, hogy mit üzennek rezdüléseik.

A *Csendes napok I–IV.* (2013–2014) a régi, füles bádogedények formavilágát hívja alapul méteres átmérőjűre felnagyítva — hogy kevésbé ismert hosszúságú tárgyakat. Az eredetileg emberi testrészekben alapuló mértékű (két ököl és az azokat összekötő kinyújtott hüvelykujjak együttes szélessége által megszabott átmérőjű) edények szoborként zománc nélkül, horganyzott vaslemezről hajlítva és leheletfinoman fehérre festve jelennek meg. Felületükön, falaikon áttört motívumok vehetők ki: kézi verésű csipkerajzolatok, amelyek megfelelő megvilágításban az árnyékokban is visszaköszönnek további asszociációs lehetőségeket teremtve a térben. Arra, hogy óriási mosdótálakkal állunk szemben a csipke illúziója mellett az enged következtetni, hogy alkotójuk az edények alján cikkelyszerűen kivágott, az installálásnál a vízszinthez igazodó fémlemezeket jelenített meg. A különböző méretű vízfelület-imitációk az emberi élet stációinak vetületeiként is magyarázhatók. Leginkább lélektükröknek lehetne nevezni őket, amelyek változó térfogatukkal kifejezhetik a kiüresedést, vagy épp ellenkezőleg, egy túlcsoportult boldog lelkiállapotot is. A billegő dézsa-formák között tehát a víz az összekötő elem.

A *Csendes napokat* nézve sokkal inkább beszélhetünk egy rituális, valamikor megtörtént fürdés megidézéséről, ahol csak jelzésértékű a konkrét fürdőző jelenléte. Sokkal inkább egy intim helyzetről mesél nekünk az alkotó, hogy magunkra ismerjünk, hogy egyik pillanatról a másikra ott álljunk lecsupaszítva, várva, mi is fog történni. Noha a szobrok részleteiben a gondos kezek alkotta tárgyi világ köszön vissza, üzenetük és eredeti rendeltetésük mégis megtölti őket egy belső fényvel, amely — kerüljön a szobrokra bármilyen patina — mindig is átviláglik alóluk. Amiként a csorbult, lepattogzott zománc a tárgy egykori intenzív használatáról árulkodik, úgy a csipketörülköző és az edény alján lögybölődő szappanopálos víz megidézésével a szoborformákhoz is óhatatlanul a mosakodás megtörtént mozdulatai társulnak. A látvány előhívja tudatunkból a gyerekkori emlékeket, a házi szappan illatát, a kútról hozott jéghideg vizet, amit sercegve forral fel a csikótűzhely, és amíg elmerengünk az emlékezetünkben élénk vetülő képeken, egy külső és egy belső megtisztulás érzése oltódik belénk.

A fent említett alkotásból is jól kivehető, hogy Szanyi Borbála művészetében központi helyen szerepel az elmúlás, annak különböző formákban történő feldolgozása. Ugyanez köszön vissza az *Ysa pur* (2012–2013) cím alatt rögzített installációkban, amelyeket a miskolci vasgyár elhagyatott környezete inspirált. Salakot képzeljünk ide és az abból kinövő gyomnövényeket, varádcicot, bojtortjánt, csattanó maszlagot, a mindenre rátelepedett csendet, vashideg fémlemezeket, rozsdaillesőt, a gyár végleges bezárását megelőző utolsó munkanapon kézbe vett tárgyakat. Lapátokat, amelyeknek nyelét fényesre koptatták kérges kohászkezek, egy félig kifogyott golyóstollat, amelyben ottmaradt az utolsó használat mozdulata. Eltűnt innen az emberi élet, de mementóként

meghagyta lenyomatát és rajta az egyre vastagabbá hízó port. Erre utal az itt készült installáció-együttes összefoglaló címe az *Ysa pur* is, amelyet az alkotó a *Halotti beszéd és könyörgés* (cca. 1192–1195 között) című, első magyar nyelvi emlékből emelt ki és öntött új formába, és mint olyan magában hordozza a kizárólagosságot, vagyis, hogy a szoborba és annak címébe kódolt üzeneteket egy bizonyos kultúrkört mélyrehatóan ismerők érthetik csak meg igazán.

A *Csendes napok*nál említett csipkék, a keresztzemes öltések itt jelennek meg először alkotói gesztusként, áttört formaként a fémlemezekbe ültetve, és mint ilyenek akár a hiány, a soha vissza nem fordíthatóság szimbólumaként is értelmezhetők. (Szanyi

Borbála csipkéekkel való kísérletezése már a *Psalmus Hungaricus* [2009] hat fapallóból álló kompozícióján valamint az *Apokrif I.* [2009] csipketerítőről vett direktöntvényénél is megfigyelhető, de csak később, a vasgyári installációknál válnak áttörtté, erőteljesebb jelentések hordozóivá.)

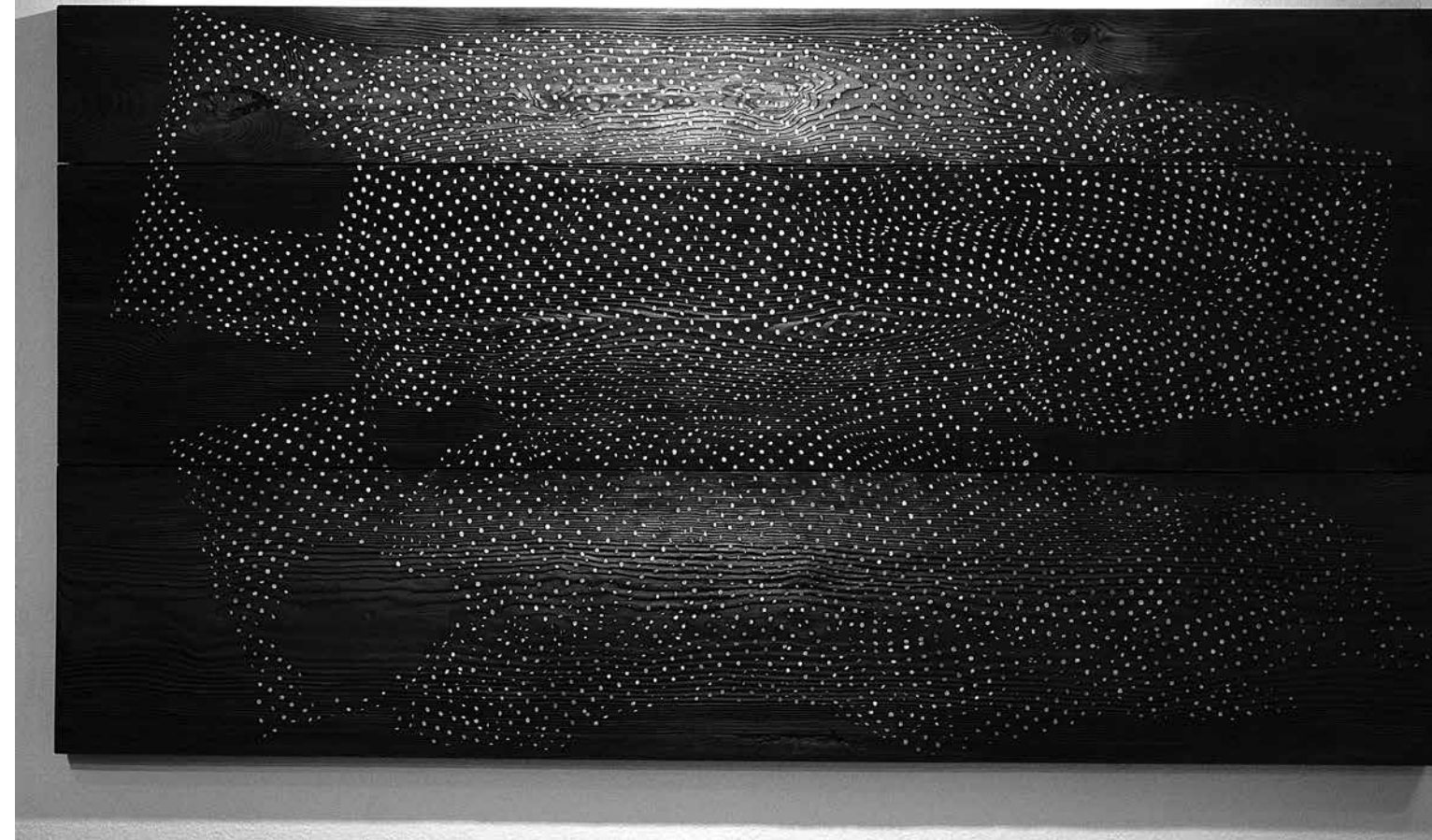
Felmagzott ecetfák levelei derengenek át a helyspecifikus installáción. A vasgyár fémkeretes, üveglap-foghíjas ablakaira a szobrász ugyanis fémfüggönyöket aggatott. Egy pillanatnyi otthonosság, egy másodpercebe sűrűsödő illúzió. Akár a húslevesen gyöngyöződő zsírcseppek rajzolata is rímelhette rájuk. Az alkotás-sor fényképeken rögzül. A lemezekbe beleivódnak a helyszín, az épület arányai. Mint ahogy az izzó érc kitölti az öntőformákat, úgy kerül pontosan a helyére a mű minden egyes darabja. Az egykor férfiak uralta területeken, ablakokon, rozsdamarta kapcsolószekrények zsanéros ajtajain most csakis női kézhez köthető finom ábrázolatok jelennek meg. Felmagzanak, mindent beszönek, mint a salakból feltörekvő lány rajzolatú, cakkos gyomlevelek.

Az átformált terek toldalékai nem sokkal később helyükből kiragadva egy steril kiállítóterben valahogy egészen más arcukat mutatták. Eltűnt a léptéküket meghatározó vasgyár, eltűnt

örökre az öntőforma, és cizellált valójukban ottmaradtak a fémlemezek mint beszédes gyerekkori sebek és oltások hegei a bőr felületén.

A következő pillanatban egy ágyat látunk, pontosabban egy ágy vízióját a térben lebegve. Vaskeretes, nosztalgiával átítatott múltba révedünk megint, azzal a különbséggel, hogy lábunk a jelent érinti. Nem nyekereg alatta hajópadló, emlékekből formált térben állunk, tapasztalataink megszgyén, ahol a régről hozott történetekben otthonosan érezzük magunkat. Vaskos, nehéz tollpaplanok, a szobában kerengő ágynemű illata és makulátlan tisztaság járja át a nézőt. Fából faragott párnacsipkék, dunyharepedés, cirkalmas facsomókkal találkozó finom gyűrődések, amik ébredés után a bőrön szoktak megjelenni egy nagyon rövid időre, hogy aztán megint kisimuljanak, elillanjanak, mint az álmok.

A szobor első változata *Az ágy közös, a párna nem* (2015) címet viseli. Szanyi Borbála erre a Pilinszky sorra reflektált egy olyan művel, amelyben koncentrálódik az az évek során finoman kiformalódott alkotói attitűd, amelyet nagy odafigyeléssel képvisel és lehetfinoman alakít. Ennél az első variációnál egy olyan fából előhívott ágybetétet szerepeltet a fémvázban, amelyen egy

gyűrött, fekete ágyneműhuzat jelenik meg türkizre festett, pöttymintás domborulatokkal, melyekből két fekvő figura rajzolódik ki egymásnak hátat fordítva, az elhidegült emberi párkapcsolatok szimbólumaként. Ez a verzió sokkal inkább a mai kor lenyomata. Felületes figyelem, pislákoló odafigyelés egymásra. Az alkotó nem véletlenül veszi ki ezt az ágybetétet és akasztja falra, az új kompozíció mellé. Ehelyett a világ helyett egy megvetett ágyat teremt, valami újnak, valami melegséggel átjárt lehetőségnek az érzését dédelgetve, amely ott lebeg mint vágylom.

Ezek a szobrok *Tisztaszoba* (2016) címmel egy csokorba lettek rendezve, kiegészítve a múlt epizódjait, kellékeit és szimbolikus tárgyait rögzítő mellékszobrokkal, a hétköznapiak azon lenyomataival, melyek az egyén belső valóságának értékrendjét hordozzák. Az alkotó jelzi, hogy ebbe a feledésbe merült, de az újból életre hívott térbe vissza lehet és bizony vissza is érdemes térni bármilyen távolra sodornak is tőle a hétköznapiak. Egy állandó, mértékadó alapként jelöli meg őket, eljátszva azzal a gondolattal, hogy hol húzható meg a realitás és az illúzió határmezsgyéje.

Pettyes gyöngytyúk kóricálnak harsogó zöld árokszéleken a fálvak portáinál. Fehér pöttyöket rajzol ki rajtuk a bámulatos tollszerkezet. Azon merengek, hogy vajon meddig fogad még ez a kép faluhelyen, meddig lesz még őket tápláló kéz, meddig lesz még emberi lépték, amelyet lassanként elfed a csend, és elillan, mint a falakon táncoló csipkevetület árnytánc a leáldozó a napfényben.